

VALSCHHEID IN EEN AUTHENTIEKE AKTE

aanvallen der krasen droegen niet weinig er toe bij dat de vreedse eorvnaars verjaagd werden. — 26-05-04

In de Rechtsaal.

Valschheid in een authentieke akte.

Omzage hebben we nog herinnerd aan de rechtszaak waarbij onze correspondent te Hengelo (G.) terecht stond in verband met hetgeen hij over den rijkveldwachter K. aldaar in ons blad had geschreven. De toenmalige officier van justitie spreekt toen de gezetkwaardige woorden, dat een ambtenaar steeds zijn plicht doet, want doof bij dien niet dan wordt hij ontslagen.

Dit laatste schijnt nu te zullen gebeuren met dienszelfden W. K. 38 j., rijkveldwachter te Hengelo (G.), thans gedetineerd, die terecht staat wegens valschheid in een authentieke akte.

Verdediger is jhr. mr. de Jonge, die 3 getuigen à décharge heeft voorgebracht, terwijl er 1 getuigen à charge zijn.

Aan bekl. is ten laaste gelegd: 1. dat hij te Hengelo (G.) op of omstreeks 1 Jan. 1904 als rijkveldwachter in verband met en naar aanleiding van opsporingen, door hem met den veldwachter van der Leij gedaan, ontrent een mishandeling, gepleegd op 1 Jan. 1904 te Hengelo (G.) ten opzichte van den persoon van zekeren Jan Mentink in een deswege opgemakt authentiek procesverbaal valscheit en in strijd met de waarheid heeft vermoed, dat Jan Hildering, 23 j., smid en J. H. Jansen, 22 j., klompenmaker, beiden woende te Gool onder Hengelo, hebben verklaard gezien te hebben, dat Chr. Gerritsen en J. W. Willemson den persoon van Jan Mentink hebben geslagen en mishandeld, welke vermelding bestond was om tot bewijs te dienen, dat die personen hem, veldwachter hadden verklaard, dat zij dat niet hadden gezien, terwijl het procesverbaal was opgemaakt met het oogmerk om het als echt en onvervalscht te gebruiken of door anderen te doen gebruiken als welk gebruik nadeel kon ontstaan.

2. dat hij (bekl.) wijders op tijd en plaats als voren vervolgens opgetuigd dat op bovengeschreven wijze valscheit opgemaakt procesverbaal als ware het echt en onvervalscht door den burgemeester van Hengelo (G.) heeft ingesonden of doen insenden, uit welk gebruik nadeel kon ontstaan.

Allereerst werden de schrift-bezendingen gehoord de h. C. Eoovers en J. W. Keeler. Zij hebben vergeleken bovenbedoeld procesverbaal met een kladje van den veldwachter van der Leij. In dit laatste was n.l. echter het woord „geslagen“ van de zelf een komma gemaakt en waren er aan toegevoegd de woorden „door Gerritsen en Willemson“. De doch kundigen nu waren door vergelijking van de letters, door de kleur van het met potlood ingevogde, door het doorgedrukte der letters enz. tot de conclusie gekomen, dat die woorden aan het opgesteld van gemaakt kladje waren toegevoegd en dat zij „hoogstwaarschijnlijk“ (de heer Keeler stelde het wel bevestigd) waren geschreven door den schrij-

— Get. J. H. Jansen verklaart desgevolg. Zijn vader — die het verhoor gehoord heeft — was aan 't stobben kloven.

— Bekl. De vader was in de schuur aan 't klompen maken.

— Get. Jansen (met verheffing van stem en zich omdraaiend): Dat liegt is!

— Get. G. J. Jansen (de vader) bevestigd de getuigenis van zijn zoon. Ook deze roept bekl. toe „dat liegt is“ maar bekl. houdt kaln zijn beweringen wel.

Nadar mr. Leijer Bakkers het een en ander heeft meegedoid over kladjes door bekl. aan den Rechter-Commissaris overhandigd komen de getuigen à décharge.

Dere moeten verklaren, dat Jansen gezegd zou hebben „De kraai heeft mij een paar maal er bij gelapt; nu heb ik hem er bij“, doch blijkt, dat Jansen alleen de mogelijkheid heeft geopperd, dat bekl. ook wel weer met de spa zou moeten werken. Ook blijkt het, dat men vrij algemeen de puit had aan bekl., die de stroopers veel meer achterna zat en dat er verscheiden plaknetten waren beraamd om K. eens te vangen.

Ook verklaart W. Brouk, dat v. d. L. hem eens bij gelegenheid van een bekeuring inzake drankwet-overtreding zou opgetuigd hebben: zeg maar dat het geen sterke drank is.

— Get. v. d. Leij: Dat liegt getuige.

— Get. Brouk erkent aan bekl. 3 kwartjes geloden te hebben indien deze hem niet als getuige dagvaardde, wat bekl. echter afwees.

Ten slotte tracht bekl. aan te toonen, dat v. d. Leij zou opgeschreven hebben, dat een zekere Blijnen zou gezegd hebben, dat Hildering hem verklaard had de mishandeling gezien te hebben.

Hierraan lijkt echter niets.

Het O. M. eise bije wegens valschheid in een authentieke akte. 1 jaar en 6 maanden onder aftrek der preventieve hechtenis en met onttrekking uit zijn ambt als rijkveldwachter.

DE DORPSVELDWACHTER VAN WELEER WAS EEN GEMOEDELIJKE SUL. BIJ TIJD EN WIJLE SCHREEF HIJ EENS EEN BON WEGENS LOPEN OP ANDERMANS GROND, PAKTE HIJ DE DIEF OP DIE EEN KIP GEJAT HAD OF GOODE HIJ TIJDENS DE KERMIS EEN DRONKELAP 'ONDER DE TOREN'. VEEL MEER HOEFDE OOK NIET, CRIMINALITEIT EN VANDALISME WAREN ONBENDE BEGRIPPEN. HET VANGEN VAN STROPER S VERGDE EEN GROOT DEEL VAN HUN DAGTAAK. STROPEN WAS DE FAVORIETE BEZIGHEID VAN DE HALVE MANNELIJKE PLATTELANDSBEVOLKING. HET ILLEGALE JAGEN OP HAZEN, FAZANTEN EN ANDER 'SCHADELIJK ONGEDIERTE' ZORGDE VOOR EEN KOSTELIJKE VARIATIE OP HET EENTONIGE VOEDSEL. TEGELIJKERTIJD WAS HET EEN SPANNEND AVONTUUR, WAARVAN NA GOEDE AFLOOP VOLOP VERSLAG WERD GEDAAN IN DE PLAATSELIJKE HERBERG. EEN BEETJE ERVAREN STROPER BLEEF MET GEMAK UIT DE HANDEN VAN DE BEDAARDE GEMEENTEVELDWACHTER. DAAROM KWAMEN DE RIJKSVELDWACHTERS DE POLITIEKORPSEN VERSTERKEN. ZIJ HADDEN EEN HEEL ANDERE INSTELLING EN MENTALITEIT EN BEDIERVEN DE PRET VAN DE STROPERS.

ZUTPHENSE COURANT,

25 MEI 1904

In 1896 kreeg rijksveldwachter Willem Kraaijenbrink Hengelo als standplaats. Het oppergezag in Zwolle luidde daarmee negen jaren vol ellende en misstanden in. Hij zou de meest gehate veldwachter ooit worden. Hij was er voortdurend op uit Hengeloërs te betrappen op futiliteiten. Daarvoor lag hij in hinderlagen, sleurde andere gemeenteveldwachters in zijn praktijken mee en vervalste proces-verbalen. Hij stond enkele malen in het beklagdenbankje, werd tot gevangenisstraf veroordeeld, maar kreeg elke keer vrijspraak voor zijn wandaden. Genoeg reden voor een apart hoofdstuk in de geschiedenis van Hengelo, waarover tot dusverre niets gepubliceerd is. Tevens een aanklacht tegen de rechtspraak, die corrupte rijksveldwachters beschermde en sullige gemeenteveldwachters ontsloeg. De diverse rechtszittingen maken ook veel duidelijk over de verhoudingen tussen politie en burgers in die dagen.

HET ONTSTAAN VAN DE RIJKSVELDWACHT

In de eerste helft van de 19e eeuw was de politiezorg in handen van de gemeentebesturen. Nachtwacht en schutterij verloren hun betekenis als ordebewakers. Op het platteland was de dorpsveldwachter de voornaamste politiefunctie. Veel geld stelden de gemeenten er niet voor beschikbaar. Hoge eisen werden niet aan veldwachters gesteld. Soms konden ze niet eens lezen of schrijven, laat staan een proces-verbaal opmaken. Vooral lichamelijk overwicht was noodzakelijk. Doorgaans waren de veldwachters dan ook oud-militairen, zoals in Hengelo Johan Tesebelde korporaal in Oost-Indië was geweest. Door het lage traktement moest de veldwachter er bijbaantjes op na houden om rond te kunnen komen. Dit was uiteraard een onbevredigende situatie. Daar kwam in 1851 verandering in, toen de gemeentewet tot stand kwam, waardoor de gemeentepolitie een wettelijke basis kreeg.

In 1854 werd het Korps Rijksveldwacht opgericht. In 1858 werd bij Koninklijk Besluit bepaald, dat de gerechtsdienaren en de opzieners van jacht en visserij werden verenigd. De rijksveldwachters moesten het gammele apparaat van gemeenteveldwacht ondersteunen. Daarnaast was er nog de Koninklijke Marechaussee, die verspreid over het land brigades hadden uitgezet. In de Achterhoek was zo'n brigade in Ruurlo gevestigd.

De belangrijkste aanstellingseis voor de functie van rijksveldwachter was in de begintijd een goede gezondheid (lang, sterk en grote handen) en een minimumleeftijd van 40 jaar. Oud-militairen waren zeer in trek bij de

overheid, die ze benoemde. Een rijksveldwachter moest sterk zijn om in zijn eentje voldoende ontzag te kunnen opwekken bij kwaadwillende plattelanders, zoals stropers en landlopers. Een algemene ontwikkeling had hij daarbij niet direct nodig en werd dan ook niet geëist.

RIJKSVELDWACHTERS IN HENGELO

De eerste rijksveldwachter in Hengelo was Gerrit Hietberg (1810–1865). Net als zijn opvolger Gerrit Esmeijer (geb. 1832) werd hij voortijdig overgeplaatst na enige ongeregelde heden. Anton Winters hield het langer vol, van 1862 tot 1894. Hij stond bekend als een slimme veldwachter die menig stroper in de kraag vatte. Hij moest op bijna 70-jarige leeftijd stoppen, omdat zijn gezicht en gehoor hem in de steek lieten. En dat waren zelfs in die tijd toch een paar basisvoorwaarden, waaraan een veldwachter moest voldoen. Op 1 januari 1894 nam Johan H. Demming zijn plaats in, een broer van marktmeester Bernard. Demming was daarvoor rijksveldwachter in Borculo. Hij overleed al vrij snel na zijn terugkeer naar Hengelo: op 19 december 1895 op 53-jarige leeftijd.

Op 25 februari 1896 kwam Wilhelmus Kraaijenbrink vanuit Rheden naar Hengelo. Hij was geboren op 16 april 1866 in Duiven en getrouwd met Geertruida Smeitink uit Hummelo.

Kraaijenbrink zou zich al snel gehaat maken. Hij had het vooral op stropers gemunt. Stropen was een geliefkoosde bezigheid van talloze Hengeloërs – en uiteraard ver binnen en buiten de Graafschap. De veldwachters hadden er een volle dagtaak aan om ze “wegens overtreding van de jachtwet” te bekeuren. Een rijksveldwachter was ook jachtopziener. Tevens hadden de landhuseigenaren een eigen jachtopziener, die onbezoldigd rijksveldwachter was, in dienst. Zo'n jachtopziener proberen te ontlopen was een sportief spel. Een keer gepakt te worden was een aanvaardbaar risico. In de herbergen werd smeug verteld over hoe de jachtopzieners in de luren werden gelegd en toonde men trots de bemachtigde buit. En mocht de wetsdienaar toch een keer slimmer of sneller zijn, dan verhief een dagje brommen of een paar gulden boete de stroper nog meer als held.

Willem Kraaijenbrink wilde daar een einde aan maken. Hij koos daarvoor zijn eigen methodes. Hij had dikwijls een gemeenteveldwachter als compaan bij zich. Eerst Antonie Hoevers, later Gerrit van der Ley. Deze waren volkomen in zijn macht. Ze lagen op de loer om stropers op heterdaad te betrappen. De praktijken, die

ze daarbij uithaalden, vielen niet in goede aarde bij de Hengelose bevolking. Het plezier in hun geliefkoosde sport werd door de rijksveldwachters grondig bedorven.

DE EERSTE VOORVALLEN

In 1898 bleken de eerste ongenoegens. Burgemeester Mossel schreef toen al dat het hem beter leek Kraaijenbrink over te plaatsen. Dit naar aanleiding van de volgende gebeurtenis. Op de Koldemarkt van 9 november bekeurd Kraaijenbrink en Hoevers een Zelhemse landbouwer, Derk Jan Reimans, wegens "misdrijf van het openbaar gezag." Hij zou zich tegen Kraaijenbrink hebben verzet, maar menig getuige sprak dit feit tegen. In een briefwisseling van Mossel met de officier van justitie kwamen ook eerdere dubieuze zaken aan de orde:

Het is mij bekend dat Kraaijenbrink en Hoevers ijverig in hunne betrekking zijn, ik geloof zelfs dat zij naar oordeel van het publiek te ijverig zijn. Onlangs moeten zij een knecht van den landbouwer Menkveld op Branderhorst, zekere Albert Vorentjes, die door hen werd verdacht, zich aan jachtovertreding hebben schuldig gemaakt, vrij onzacht hebben behandeld. Ook bemoeien zij zich met zaken, die buiten hun competentie vallen. Ik meen tenminste dat Kraaijenbrink voor eenigen tijd moet zijn opgetreden tegen H. Kraassenberg en D. Reugebrink, arbeiders alhier, inzake onderling verschil over huur van woning en huis.

Dat Kraaijenbrink in staat is een ambtseedig proces-verbaal op te maken in strijd met de waarheid, darf ik niet te beweren; want geen enkel feit is me daarvan bekend. Hij moet met Hoevers wel eens getracht hebben om personen tot andere getuigenis te bewegen dan ze konden staven. Zulks moet geschied zijn met zekeren Martinus Scheffer en een zaak in maart dezes jaars contra Johan Luimers, dienstknecht alhier, aangeklaagd wegens mishandeling van de gebroeders Starink.

Dat Kraaijenbrink verzet uitlokt, enkel om een feit te constateeren geloof ik niet, doch het komt mij aannemelijker voor, dat zulks wel eens geschiedt in opgewonden toestand. Dit toch moet op de laatst gehouden jaarmarkt hebben plaats gehad met Reimans uit Zelhem. Zonder dat Reimans ertoe aanleiding moet hebben gegeven en zonder dat in de herberg eenige twist plaats had of de orde werd verstoord moet Kraaijenbrink met Reimans in aanraking zijn gekomen en dien persoon op alleszins afkeurenswaardige wijze hebben behandeld. Het wil mij voorkomen dat hij zulks zal hebben gedaan in een toestand, waarin hij teveel drank zal hebben gebruikt. Hij beweegt zich althans

meer in de herberg dan noodig is, misbruik van drank moet hierdoor ontstaan. Hij komt alzoo teveel met het publiek in aanraking en verliest daardoor het ontzag en vertrouwen geheel en al.

Hoevers, die nog slechts anderhalf jaar in functie is, wordt meermalen door Kraaijenbrink meegesleept, doch ik acht hem nog niet voldoende op de hoogte hoe zijn optreden eigenlijk behoort te zijn. M.i. zou het niet ongewenscht zijn dat Kraaijenbrink een andere standplaats kon worden aangewezen.

Een heel vriendelijke oplossing van de burgemeester. De incompetent politiemann loog, bedroog en zoop en had dus direct uit zijn functie ontheven moeten worden. Maar rijksveldwachters waren kennelijk onaanastbaar en kwalijke praktijken werden in een heel diepe doofpot gestopt. Zelfs drankmisbruik was geen reden tot maatregelen. Kraaijenbrink bleef derhalve gewoon in Hengelo en kon doorgaan met het misbruiken van zijn machtspositie.

GEMEENTEVELDWACHTER HOEVERS HELPT KRAAIJENBRINK

Willem Kraaijenbrink en Antonie Hoevers – sinds 1897 gemeenteveldwachter - waren onafscheidelijk. Samen lagen ze vaak op de loer om stropers op heterdaad te betrappen. Kraaijenbrink liet alleen in 1900 al 27 stropers bij de officier van justitie belanden. Ter vergelijking: Gijsbers maakte in het hele jaar slechts drie maal een proces-verbaal op.

Op 14 februari 1900 schreef de gemeenteraad een brief aan de commissaris van de koningin C.M. Brantsen over Antonie Hoevers, die op Dorp 36b woonde:

Zijn optreden heeft herhaaldelijk tengevolge dat ingezetenen, die meerendeels als zeer rustige burgers bekend staan, voor den rechter worden gedaagd, beschuldigd van weerspannigheden; zulks is te wijten aan zijn optreden. Immers bij de andere gemeenteveldwachter Gijsbers zijn dergelijke beschuldigingen nooit geuit.

Hij vindt zich bovendien voortdurend in gezelschap van den jachtopziener Kraaijenbrink, gaat met dezen meermalen 's nachts het veld in ter opsporing van jachtovertredingen; alsdan uren lang in hinderlaag ligt en in dien tijd dus geen oog heeft voor mogelijke andere overtredingen in de bebouwde delen der gemeente en die nachtelijke tochten onvermijdelijk een ongunstigen invloed oefenen op zijn dagdienst. Het uitloven van premiën door particulieren voor het constateeren van jachtovertredingen spelen in deze een ongeoorloofde rol. Bereids twee malen is een beschuldigde vrijgesproken, De ten laste gelegde feiten konden niet

worden bewezen en stonden lijnrecht tegenover de verklaringen van Hoevers. Vooral door deze laatste omstandigheid is het zoo noodige vertrouwen der burgerij in den veldwachter ernstig geschokt.

Aanleiding voor de brief was een incident in de nacht van 17 op 18 november 1899. De al eerder genoemde Albert Vorentjes was bij 't Kervel gearresteerd door Kraaijenbrink en Hoevers samen. Burgemeester Mossel schreef aan Brantsen (Brievenboek 13 maart 1900):

Het vertrouwen van het publiek in Hoevers is zeer geschokt. Mocht Hoevers niet met genoegzaam beleid en tact zijn opgetreden, dan is dit meer te wijten aan Kraaijenbrink, die toch reeds jaren in functie is en met wie hij in de regel overtredingen gaat opsporen. Mij is niet gebleken dat het uitloven van premiën door particulieren (zoover bekend geschiedt zulks te dezer plaatse enkel door baron von Twickel) in deze een ongeoorloofde rol speelt. Hoevers is ijverig - naar oordeel van het publiek mogelijk te ijverig - en tot zijn voordeel strekt, dat hij geen misbruik maakt van sterke drank. Kraaijenbrink had ook op de jaarmarkt van 9 november 1898 een verkeerde persoon bekeurd; bij hem schijnt phantasie niet te zijn uitgesloten. Het komt mij wenschelijk voor (6 december 1898 heb ik dit reeds eerder uitgesproken) dat Kraaijenbrink een andere standplaats moet worden aangewezen. Hoevers is hier pas drie jaar in functie en heeft daardoor nog maar enkele jaren van ondervinding.

Mossel nam het vooralsnog op voor Hoevers. Diens geringe ervaring werd zelfs na drie jaar nog als argument gebruikt. Hij vroeg opnieuw tevergeefs om overplaatsing van Kraaijenbrink. Op zich al vreemd dat dit ten tweede male niet gehonoreerd werd.

De veldwachters toonden geen beterschap. Op 30 mei 1900 diende een zaak tegen Kraaijenbrink en Hoevers en wel tegen... Albert Vorentjes. Ze wilden hem terug pakken. Op de vroege morgen van 25 maart - de vorige zaak liep nog - hadden de plichtsgetrouwe wetsdienaren zich verschanst bij een plaats waar wildstrikken stonden. In een ervan zat een haas. Vorentjes was verscheidene keren naar buiten gegaan om rond te kijken. Van 9 tot 11 uur was hij naar Hengelo gegaan. Om 1 uur was hij bij de haas gekomen. Volgens het verhaal van de veldwachters had hij de haas meegenomen en was weggegaan. Toen Kraaijenbrink riep "Sta, Vorentjes!" was de dienstknecht hard weggelopen en had de haas weggegooid. De veldwachters waren hem nagekomen en bij het huis had Kraaijenbrink hem de pas afgesneden en hem gesommeerd mee te gaan naar de burge-

meester. Vorentjes had geroepen: "Ik verdom het", en van zich afgeslagen, gerukt en getrapt en Kraaijenbrink in de pols gebeten. Hoevers had hem uiteindelijk in de boeien geslagen.

Als getuige werd een dienstmeid van boer Menk-veld gehoord. Zij verklaarde dat de veldwachters de haas in de strik hadden gelegd en dat Kraaijenbrink Vorentjes met een rond ijzer over de hand geslagen had. Aardige bijkomstigheid was, dat ook ds. Pierson was opgeroepen. Niet als getuige, maar om de betrokkenen te beïnvloeden. Kennelijk was er zo weinig vertrouwen in de bevolking, dat men de hulp inriep van zo'n hoogwaardigheidsbekleeder. De predikant zei tegen de dienstbode toch vooral de waarheid te zeggen. Ze bevestigde daarop haar eerdere, voor Kraaijenbrink bezwarende, verklaring.

Vorentjes ontkende de haas uit de strik gehaald te hebben, hij had niet geslagen en gebeten, wel gerukt en getrokken om los te komen. Kraaijenbrink zou hem met een rond ijzer hebben geslagen.

O.M. eiste twee maanden gevangenisstraf; de verdediging vroeg vrijspraak. De arrondissementsrechtbank in Zutphen sprak de 27-jarige Albert Vorentjes uiteindelijk vrij. Met als gevolg dat de bevolking zich hoe langer hoe meer tegen de bewakers van de orde in Hengelo keerde.

Het betekende wel het einde van de veldwachtersloopbaan van Hoevers. Hij vroeg per 1 juli eervol ontslag aan als gemeenteveldwachter. Omdat hij "steeds goed aan zijn plichten had voldaan", werd dit moeiteloos verleend. Uit brieven van de commissaris van de koningin aan Meyjes bleek dat er druk op de Hoevers werd uitgeoefend om zelf ontslag te nemen, anders had hij oneervol zijn biezen kunnen pakken. Hoevers kwam in dienst bij baron von Twickel als jachtopziener en dus onbezoldigd rijksveldwachter... Ook in die functie kwam hij in opspraak. In 1921 vertrok de familie Hoevers naar Limburg.

MEER KLACHTEN OVER KRAAIJENBRINK

Op 2 oktober 1900 het volgende voorval. Kraaijenbrink en de onbezoldigde rijksveldwachter en jachtopziener, Hermanus Wesselink, bekeurden ditmaal enige burgers van aanzien wegens jachtovertreding op de grond van H. Coenen: Bernard Demming (bakker en caféhouder, 66 jaar), Berend Esselenbroek (landbouwer, 48), Joh. Klem (manufacturier, 46), diens zoon Johannes H. Klem (17!), Hendrik Bruggink (arbeider, 40), Frans Reichman (veearts, 41) en Adriaan Blom (51).

Demming, Klem en Reichman lieten het er niet bij zitten en togen zelf naar de burgemeester om zich vrij te pleiten. Ze zouden op verboden terrein hebben geschoten, maar uiteraard ontkenden ze dit. Ze wisten dat de jachtopziener in de buurt was, dan zouden ze toch niet zo stom zijn? Hun missie had succes, want de zaak ging in de doofpot. Maar Kraaijenbrink liet het er niet bij zitten. Op 20 november bekeurde hij Demming, Klem en Esselenbroek opnieuw, nu in het jachtgezelschap van A.F. Brinkerhof en Hendrik Jan Beekman uit Zutphen, Hendrik Voskamp en Albert Enzerink. Ze zouden nu zonder vergunning van de eigenares wild hebben geschoten en dat ook nog na zonsondergang.

JAN WEIDE VERSUS KRAAIJENBRINK

Het beeld van de gemoedelijke dorpsveldwachter zijn we inmiddels wel kwijt. Alleen Gijsbers maakte nog wat goed. Maar zijn collega's hadden een enigszins andere kijk op het beroep. Het werd allemaal nog erger. Een artikel van de onderwijzer Jan Weide (1876–1947), correspondent voor de Zutphense Courant, bracht heel Hengelo in beroering.

17 NOVEMBER 1901 - *Zoals 't op de meeste kleine plaatsjes 't geval is, gaat 't ook hier. Eene gebeurtenis, van hoe weinig betekenis zij overigens ook weze moge, die maar enigszins van 't dagelijksche afwijkt, kan soms lange tijd 't onderwerp van den dag uitmaken. Twee menschen zijn nauwelijks bij elkaar, of 't bedoelde feit is reeds ter sprake, en zoo wordt 't in wijden kring bekend, en soms ook overdreven. Maar niet alleen gebeurtenissen, ook personen, die 't er naar maken om van zich te laten spreken, passeeren de revue. Van niemand anders dan den rijksveldwachter Kraaijenbrink en den gewezen gemeenteveldwachter Hoevers, thans jachtopziener op den huize Kervel, kan dit beter gezegd worden, want waar men komt, krijgt men staaltjes te hooren van hun (laat 't ons zacht uitdrukken) 'overdreven plichtsbetrachting'. De zonderlingste bekeuringen hebben door die heeren plaats.*

We willen ze hier niet releveeren, maar zij, die de dupe worden van hun zoeken naar spijkers op laag water, vinden dit niet aangenaam, en 't behoeft ons niet te verwonderen, of de tijd is er spoedig dat 't komt tot eene uitbarsting tusschen burgerij en de 'beschermers der publieke veiligheid'. Waarlijk, 't gaat die heeren als Uilenspiegel destijds; ook zij kunnen zeggen: "De menschen mogen me niet, maar ik maak 't er naar."

Niet alleen hebben we een andere kijk op de dorpsveldwachter gekregen, ook het schilderachtige, romantische beeld van het zogenaamd zo rustige en landelijke

dorpje spat uiteen na het lezen van dit artikel. Dat overigens nog een flinke staart zou krijgen.

Op woensdag 22 Januarij e.k. zal voor de rechtbank te Zutphen een persdelict worden behandeld. De vervolging is gericht tegen J. Weide te Hengelo G., die, als correspondent van ons blad aldaar, in het nummer van 19 November jl. een correspondentie heeft doen plaatsjes, waarin critiek wordt uitgeoefend op bekeuringen, gedaan door Kraaijenbrink en A. Hoevers, die zich in hunne kwaliteit van ambtenaar door dat bericht beleedigd achten. Als getuigen zijn gedagvaard C.L. van Balen, hoofdredacteur van ons blad, en de beide veldwachters. Als verdediger zal optreden mr. B. de Jonge, advocaat en procureur.

Dit keer spanden de veldwachters het proces aan, maar daardoor kwamen wel hun wandaden opnieuw ter sprake. De publieke opinie was fel tegen hen en door de publiciteit werd de haat alleen maar vergroot. Aangezien de naam van de redactie zelf in het geding was, besteedde de krant uitgebreid aandacht aan het geval. Een prachtige bron van informatie derhalve. Het maakt veel duidelijk over de verhouding politie - burgerij in die tijd!

Uiteraard was de publieke tribune stampvol met vooral Hengeloërs. Eerst mochten de hoofdredacteur en Jan Weide hun verhaal doen. Vervolgens trokken de veldwachters fel van leer. Weide zou hun kinderen op school hebben gehouden en mishandeld. De onderwijzer ontkende dit onmiddellijk.

De officier van justitie vond dat Weide niet uit kon maken wat voor bekeuringen de politie uitdeelde. Hij had slechts de bedoeling gehad, kalm op zijn kamer zittend, de veldwachters te beledigen. Daarom eiste hij 25 gulden boete of 20 dagen hechtenis.

De verdediger daarentegen vond het geen belediging, maar smaadschrift. Het ten laste gelegde van de officier moest daarom niet ontvankelijk verklaard worden. Tevens vond hij de redactie en niet Weide verantwoordelijk voor het stukje. Hij liet nog een ander licht op de zaak schijnen:

Verschillende personen hadden aan pleiter medegedeeld, wat voor grieven zij tegen den veldwachters hebben. Trouwens aan den rechtbank staat het niet stil van klachten over hen. De officier zegt wel, dat die klachten allemaal van stropers en stokers komen, maar pleiter kan verzekeren, dat zij ook komen van de rustige, ordelievende burgerij, en dat wanneer iemand een beweging op touw zette tegen den veldwachters, heel Hengelo de zijde van die beweging zou kiezen. Er bestaat een grote spanning tusschen de burgerij en de veldwachters.

De uitspraak volgde 12 maart: Jan Weide werd door het Gerechtshof te Arnhem vrijgesproken. Een overwinning voor de burgerij derhalve en alweer een smadelijke nederlaag voor de veldwachters.

KRAAIJENBRINK HEEFT VAN DER LEY IN
ZIJN MACHT

Het einde van de veldwachtersellende was nog niet bereikt. Kerstmis 1903 was voor Hengelo door de opening van de tramlijn op Zutphen een dubbele feestdag. Maar het werd hier en daar iets te uitbundig gevierd. Kraaijenbrink en gemeenteveldwachter Van der Ley (pas enige maanden in dienst) bekeurden Derk en Jan Willem Besselink wegens mishandeling van Albert Jan Roelofsen. Het proces-verbaal was door Van der Ley geschreven, maar door beiden getekend.

Op 26 december, terwijl zij zich op surveillance bevonden, werd hun bijstand ingeroepen in de herberg van de weduwe Grootbod. Bij hun binnenkomen bevonden zij dat de gebroeders Besselink vechtende waren met Roelofsen en hebben op verzoek van de herbergierster de Besselink's uit de herberg verwijderd. Ongeveer een uur later werd voor de tweede maal hun hulp ingeroepen en toen zagen zij dat bovengenoemden weder in handgemeen waren en dat de beide Besselink's ieder enige vuistslagen op Roelofsen's hoofd deden.

Derk en Jan Willem Besselink kwamen hiervoor voor het arrondissementsrechtbank en op grond van het proces-verbaal en verklaringen van Kraaijenbrink en Roelofsen werden beiden tot 4 weken gevangenisstraf veroordeeld. Ze gingen hiertegen in beroep. Als getuige voor het Gerechtshof werd Van der Ley opgeroepen, die verklaarde: Ik heb het proces-verbaal geschreven en met Kraaijenbrink ondertekend, onder voorzegging door Kraaijenbrink, denkende zoo goed te doen en naar waarheid te handelen.

Ze hadden behoorlijk geknoeid met het proces-verbaal. Op de rechtszitting verklaarde Van der Ley dat hij terugkwam op zijn met Kraaijenbrink opgemaakte proces-verbaal. Hij was hij tot twee maal in de herberg van weduwe Grootbod ter assistentie geroepen, maar had geen van beide keren zien vechten. Bij zijn komst was de vechtpartij afgelopen en hij had niet gezien dat Roelofsen gewond was. Een vrijspraak voor de Besselink's volgde.

VALSCHHEID IN EEN AUTHENTIEKE AKTE

Een paar dagen later, oudejaarsnacht 1903/1904, brak een flinke vechtpartij uit in de tapperij van Hilde-

rink in Keijenburg. Dat was geen ongewoon verschijnsel op zulke feestdagen. Kraaijenbrink en Van der Ley waren snel ter plekke en bekeurden de volgende personen: bakker Theodorus Salebrink uit Deventer wegens belemmering van het in te stellen onderzoek, de arbeiders Christiaan Gerritsen en Jan Willem Willemsen uit Zelhem, en milicien Jacobus Willemsen. De laatste drie wegens mishandeling van Jan Mentink, landbouwer uit Hengelo, en Bernard Heuskes, klompenmaker uit Steenderen.

Het zou een proces-verbaal worden met verstrekkende gevolgen. Het werd een rechtszaak, waarin van alles boven water kwam. Een wirwar van leugens en gesjoemel. De verklaringen van Hilderink en Jansen voor de rechter weken af van wat in het proces-verbaal stond. In de mening dat deze getuigen zich aan meened schuldig maakten verwees de rechtbank de zaak naar de rechter-commissaris. Hij stuitte daarbij op vervalsing van het proces-verbaal. Daarin stond letterlijk: Gehoord Jan Hilderink, smid, 22 jaar en Johannes Hendricus Jansen, 23 jaar klompenmaker, beiden wonende te Gooi, verklarende gezien te hebben dat de bovengenoemde personen Jan Mentink hebben geslagen en mishandeld door Gerritsen en Willemsen.

Achter het woord "mishandeld" was van de punt een komma gemaakt en er was aan toegevoegd: "door Gerritsen en Willemsen." Na het onderzoek van de rechter-commissaris werd Kraaijenbrink vervolgd wegens "valsheid in een authentieke akte." Bij de behandeling van de strafzaak op 26 mei verklaarde Van der Ley:

Het proces-verbaal schreef ik op dictee van Kraaijenbrink, een paar dagen nadat het voorval, waarover het handelde plaatshad. Nadat ik het opgeschreven had las Kraaijenbrink het. In dit verbaal staat dat Jansen en Hilderink gezien hebben dat Gerritsen en Willemsen Jan Mentink sloegen. Maar Hilderink en Jansen hebben aan mij niet verklaard gezien te hebben dat de beklagden sloegen. Kraaijenbrink dicteerde en ik schreef het op zooals hij dicteerde.

Kraaijenbrink ontkende dit. Hij hield vol dat Hilderink en Jansen tegen hem wel degelijk hadden verklaard dat zij gezien hadden dat Jan Mentink door de beklagde was geslagen. Twee schrift-deskundigen bevestigden dat er geknoeid was. De diender had Van der Ley nog gevraagd het kladje in zijn geheel duidelijk over te schrijven om de vervalsing niet op te laten vallen. Beschuldigingen over en weer klonken in de rechtbank.

Getuigen ter verdediging van Kraaijenbrink ver-